

Muotitietoinen patriotismi

Jussi Lassila: *The Quest for an Ideal Youth in Putin's Russia II. The Search for Distinctive Conformism in the Political Communication of Nashi, 2005–2009.* Stuttgart: ibidem-Verlag, 2012. ISBN: 978-3-8382-0415-4.

Jussi Lassilan kirja *The Search for Distinctive Conformism in the Political Communication of Nashi, 2005–2009* on toinen osa kaksiosaisesta julkaisusta *The Quest for an Ideal Youth in Putin's Russia*. Kaksoisjulkaisun ensimmäisen osan arvio ilmestyi *Idäntutkimus*-lehden numerossa 3/2013. Ensimmäinen osa, Ivo Mijnsenin *Back to Our Future*, osoitti, miten nuorisojärjestö Naši pyrkii tuomaan yhteen keskenään ristiriitaiset diskurssit Venäjän modernisaatiosta ja monoliittisuudesta, globaalistumisesta ja kansallismielisyydestä. Analyysin myötä nousi esiin Venäjän julkisen sfäärin erityinen tila, joka mahdollistaa poliittisen keskustelun keskeisinä argumentteina ”mummelit”, ”zombit” ja vastustajan yliampuvan demonisoinnin. Tässä yhteydessä kysyin valottaako Lassilan *The Search for Distinctive Conformism in the Political Communication of Nashi, 2005–2009* nyky-Venäjän julkisen sfäärin tilaa poliittisen kommunikaation osalta? Nostin esiin myös kysymyksen sukupuolen merkityksestä Venäjän politiikasta, josta sarjan ensimmäinen vaikenä täysin.

Lassilan lähtökohta on nuorisopolitiikan keskeisessä haasteessa. Yhtäältä ”politiikka” viittaa aikuisten hallitsemaan, valtavirtaa ja konformismia edustavaan sfääriin, ja toisaalta nuoriso puolestaan pyrkii asettumaan tätä valtavirtaa vasten ja uudistamaan sitä. Nuorisopolitiikka on kulttuu-

rin uudistamisen politiikkaa ylhäältäpäin tulevan ohjeistuksen ja nuorison keskuudesta sukeutuvan omaleimaisuuden ristipaineissa. Lassila lähestyy tätä didaktiikan ja stimulaation termien avulla. Didaktiikka liittyy valtion tarpeisiin nuorison suhteen, lähinnä Lassila tässä yhteydessä viittaa patrioottiseen ja valtiota sekä hallitusta myötäilevään elementtiin Našin toiminnassa. Stimulaatio puolestaan viittaa niihin taktiikoihin, joilla tästä didaktiikasta tulisi nuorisoa kiinnostavan yhteiskunnallisen liikkeen ohjelma. Didaktiikan ja stimulaation välillä on siis alati kehittyvä suhde, joka vastaa kysymykseen siitä, miten Naši omassa kommunikaatiossaan arvelee tiettyjen valtakunnallisten poliittisen päämäärien parhaiten puhuttelevan Venäjän epäpoliittisuutunutta nuorisoa.

Tämän kysymyksenasettelun taustalta löytyy Pierre Bourdieun teoria yhteiskunnan eri alueita jäsentävistä kentistä. Kentät ovat hierarkkisesti organisoituja, joten kaikki toiminta rakentuu toimijan omien mahdollisuuksien (pääoma) ja kentän rakenteen välisessä dynamiikassa. Etenkään nuorisopolitiikkaa ei tehdä yhden kentän sisällä, joten Našin viestintä sijoittuu Venäjän poliittisen kentän ja Venäjän nuorison kenttien kytköksiin. Didaktiikka merkitsee Venäjän poliittisen kentän asettamia puitteita Našin toiminnalle, ja stimulaatio on järjestön tilannesidonnainen mahdollisuus autonomiseen ja nuorisolle suunnattuun didaktiikan sisällön viestimiseen. Lassilan mukaan didaktiikan ja stimulaation välisen suhteen voi siis tiivistää aikuisten ja nuorison väliseksi kiistaksi kulttuurin uudistamisesta ja Našin viestintä tulee ymmärtää kahden ristikkäisen viestinnän

lajin, didaktiikan ja stimulaation, taktisena ja tilannekohtaisena yhteensovittamisena.

Bourdein teoria kentistä edellyttää Našin laajaa kontekstuaalisointia niin nuorisoliikkeenä muiden nuorisoliikkeiden kentässä kuin myös sen viestinnällisten strategioiden osalta. Kirjan toisessa ja kolmannessa luvussa kuvataan nuorison asemaa perestroikan Neuvostoliitossa, 1990-luvulla ja viimein Putinin Venäjällä. Luvut muodostavat taustan patriotismin ja nuorison valtiojohtoisuuden keskinäiselle roolille Neuvostoliiton jälkeisessä maassa sekä nykynuorison epäpoliittisuudelle. Oleellinen huomio toisessa luvussa on kielenkäytön aaltomainen vaihtelu perestroikan varovaisesta avoimuudesta ja normien lievästä kyseenalaistamisesta 1990-luvun täydelliseen ei-normatiivisuuteen, jossa aikaisemman kulttuurin ulos sulkemat ilmiöt, kuten huolittelematon kielenkäyttö, saivat valtaisan. Putinin ajan viestintä on pyrkinyt palauttamaan neuvostoliittolaisen normatiivisuuden ja sivistyksen (*kulturnost*) julkiseen puheeseen. Kolmannessa luvussa tarkastellaan Našin ja sitä edeltäneen järjestön Iduštšije vmeste (Yhdessäkulkijat) kehitystä muiden nuorisoliikkeiden rinnalla. Yleisenä ongelmana on nuorison välinpitämätön asenne politiikkaa kohtaan. Tämä on Našin poliittisen viestinnän keskeisin ongelma: miten mobilisoida epäpoliittinen nuoriso didaktiikan ja stimulaation ristiriidassa. Lassilan mukaan vastaus löytyy liikkeen harjoittaman viestinnän tyylistä (stilistiikasta).

Kirjan neljäs luku esittelee Našin viestinnän tyyliä. Tyyllillä Lassila tarkoittaa niitä kielellisiä ja kommunikaatiivisia mahdollisuuksia, joilla viestintä suuntautuu vallitsevia hierarkkisesti

järjestäytyneitä kenttiä kohden. 2000-luvun alussa – 1990-luvun hullujen vuosien jälkeen – Iduštšije vmesten viestinnässä korostuu normatiivisuuden ja moraalisuuden tärkeys. Iduštšije vmesten jälkeen tuleva Naši esittää viestinsä hieman toisin: se painottaa niin kansallisia arvoja kuin yksilön edistystä yhteiskunnassa yrittäen siten herätellä venäläisiä nuoria poliittiseen toimintaan. Suora yhteiskunnallisen muutoksen vetoamus nuorison suuntaan – ja vetoaminen juuri nuorison rooliin muutoksen voimana – mahdollistaa patrioottisen didaktiikan ja nuorison autonomisuutta korostavan stimulaation yhdistymisen yhdeksi ja samaksi viestiksi, nuorison aktiiviseksi ja patrioottiseksi kansalaispositioksi. Vestin didaktiikasta vastaa läheinen suhde viralliseen Venäjän johtoon ja sen dokumentteihin. Stimulaation puolella Naši käyttää kahta keinoa, jotka korostavat liikkeen erilaisuutta ja autonomisuutta Kremlistä. Ensimmäiseksi Našin oma poliittinen manifesti tulee kahtena versiona. Ensimmäisessä manifestissa esitetään vahvasti isänmaallinen tulkinta Venäjän ja Neuvostoliiton historiasta, mutta samalla kutsutaan nykynuoriso jatkamaan tätä patrioottista projektia Venäjän vahvistamiseksi. Manifesti esiintyy myös kommentoituna versiona, jossa maalataan kuva politiikasta kamppailuna, johon nuorisoa nyt valmennetaan. Se tosiasia, että manifesti esiintyy kahtena erilaisena versiona osoittaa, että Naši haluaa versioiden erojen synnyttävän stimulaation suhteessa ensimmäisessä manifestissa esitettyyn didaktiseen sisältöön. Tällä tavalla viestien moniäänisyyttä voidaan hyödyntää tyylin keinona.

Viides luku tarkastelee Internetin käyttöä viestinnän tyylikeinona. Pohjaten niin Internetissä julkaistun materiaalin kuin haastatteluihin, Lassila näyttää miten

Internet on ensisijaisesti viestinnän tyylin keino, jolla luodaan mielikuva dynaamisesta nuorisoliikkeestä, jossa tapahtuu koko ajan. Tässä yhteydessä Lassila kysyy, miksi netissä julkaistujen viestien sisältö on niin mitätön. Hän tarjoaa mielenkiintoisen selityksen, joka pohjautuu neuvostoajakauteen tapaan raportoida tapahtumista: Našin Internet-viestintä raportoi kaikesta toiminnasta, jonka voidaan nähdä edistävän liikkeen päämääriä indoktrinoimalla yleisö tapahtumavirran avulla – samaan tyyliin kuin Neuvostoliitossa raportoitiiin kaikista kommunistia edistävästä tapahtumista. Se, että koko ajan tapahtuu paljon, luo mielikuvan aktiivisesta nuorisosta. Toisaalta se, että on niin paljon tapahduttavaa, sekä Našin paikoin suora yhteiskunnallinen kritiikki, saattavat yhteen ylhäältä tulevan didaktiikan Venäjän mahtavuudesta ja nuorison stimulaation, joka lähtee tosielämän realiteeteista. Valtion virallisen politiikan kenttä ja nuorison politisoitumiseen tähtäävä kenttä ovat siis merkittävässä ristiriidassa ja ehkä liikkeen suurin ongelma onkin sen pyrkimys nuorisoliikkeenä kyseenalaistaa virallinen näkemys Venäjän yhteiskunnan tilasta.

Kuudennessa luvussa Lassila pureutuu syvemmin näiden kenttien väliseen kilpailuun ja viestinnän rooliin tässä kilpailussa. Hän lähestyy viestintää rituaalinomaisena toimintana, jonka täytyy ottaa huomioon niin kentän hierarkkisen valtasuhteet kuten viestien merkitysten muodostumisen prosessit. Rituaalinomaisen toiminnan piirteenä on sen kerronnallisuus, jonka avulla pyritään sovittamaan toiminnan suhdetta ympäröiviin kenttiin ja luomaan kytköksiä ja muutoksia erilaisten hierarkioiden välillä. Nämä kytkökset ovat oleellinen osa viestin merkitystä, sillä ne mahdollistavat didaktiikan ja stimulaation yhteensovittami-

sen. Lassila näyttää miten Našin viesteissä kielelliset vihjeet, esimerkiksi latinalaisen kirjaimiston käyttö viittaamaan länsimaiseen nuorisokulttuuriin, tai toistot (antifasistinen hiuskampaus, antifasistiset juhlat), mahdollistavat didaktisen sisällön esittämisen nuorisoa stimuloivalla tavalla –näin ainakin Naši on olettanut. Lassila löytääkin materiaalistaan monia esimerkkejä, joissa didaktiikan painoarvo on liian vahva mahdollistaakseen nuorison stimulaation. Mainittakoon tässä esimerkki ”sähköistävästä nykymusiikista” (s. 130), joka toki viittaa nuorison kuuntelemaan musiikkiin ja johonkin aivan muuhun kuin mitä nuoriso odottaisi Venäjän virallisen johdon kuuntelemaan. Vestin ongelmana on kuitenkin se, että nuorisolle itselleen sähköistävä nykymusiikki on hip-hoppia, teknoa tai jotain muuta ”sähköistävää”. Kielelliset vihjeet didaktisessa viestissä – vaikka niillä pyritään stimuloimaan nuorisoa – eivät ole riittävä tyylikeino valtiojohtoisen didaktiikan kääntämiseen nuorisolle.

Jokaisella nuorisoliikkeellä on imago. Imago viittaa siihen, minäkälaisen kuvan liike haluaa itsensä välittyvän. Seitsemännessä luvussa Lassila osoittaa miten Našin imago rakentuu valikoivan nationalismin pohjalle: kaikki patriarkka Kirillistä ja ortodoksisesta uskosta venäläisiin malleihin lännessä ja muotisuunnitelijoihin kelpaavat edustamaan Venäjän menestystä maailmalla. Ja tämä on Našin ajama imago: venäläinen menestys. Imagonrakennuksessa intertekstuaalinen viittaaminen on keskeistä, mutta samalla haastattelussa liikkeen aktivistien kanssa käy ilmi, että muotitietoinen nationalismi imagona nähdään usein pinnallisena, kun taas mielikuvan Našista tulisi olla enemmän ideologinen.

Kirjan viimeisessä luvussa Lassila tarkastelee Našin viestinnän

tää käytännössä Tallinnan pronsisoturin jälkimainingeissa. Tässä yhteydessä nousee esiin jälleen uusi didaktiikan ja stimulaation välisen ristiriidan synnyttämä kielellinen ilmiö: virallista Venäjää lähellä olevalla kielellä ilmaistut, mutta sisällöltään absurdit vetoamukset, esimerkiksi Viron suurlähetystön tuhoaminen Moskovassa. Sen sijaan, että tämä ohitettaisiin ”absurdina”, Lassila osoittaa, että kyseessä on tietoinen tyyllinen keino, jolla Naši pyrkii välittämään didaktiikkaa nuorisolle sopivassa muodossa, siinä kuitenkin onnistumatta. Našin viestit muodostuvat ”epävarmasta äänestä didaktiikan ja stimulaation strategioiden välillä, joiden yhdistäminen on ollut liikkeen päätarkoituksena siinä koskaan onnistumatta” (s. 197).

Lassilan kirja tarjoaa syvällisen analyysin Našin viestinnän strategioista sellaisina kuin liike ne itse näkee. Toisin sanoen teos avaa tien siihen viestinnälliseen todellisuuteen, jossa järjestö toimii ja niihin strategioihin, joita sen ulottuvilla on. Sarjan ensimmäinen osa osoitti, miten Naši diskursiivisissa esityksissä loi itselleen ristiriitaisen paikan antagonististen ja agonististen suhteiden sisällä; Lassila puolestaan osoittaa sen, miten järjestön viestintä sijoittuu kahden keskenään ristiriitaisen voiman, didaktiikan ja stimulaation, väliin – ja aikanaan johti liikkeen hajoamiseen.

Entä vastaako Lassilan kirja myös sarjan ensimmäisen osat jättämiin kysymyksiin mummeliin ja zombien merkityksestä poliittisessa viestinnässä? Lassilan analyysin pohjalta niitä voi tulkita vastustajan demonisoinnin ohella myös viestinnällisinä taktiikoina muuttua tai nivoa yhteen kilpailevien kenttien hierarkkisia rakenteita. Ne eivät siis ole ”mummeleita” tai ”zombeja”, vaan ne ovat vain viittauksia kenttiin, yhteiskunnan alueisiin, joissa

”mummeleilla” ja ”zombeilla” on jokin tietty hierarkkinen asema.

Tämä vastaus kuitenkin ottaa poliittisen viestinnän huomioon vain instrumentaaliselta kannalta: miten tietyt viestit on rakennettu tiettyä päämäärää silmällä pitäen. Se ei siis vastaa paljon perustavanlaatuisempaan kysymykseen julkisuuden tilasta, julkisen tilan kunnosta. Lassila on käyttänyt Bourdieun kenttäteoriaa poliittisten viestien rakentumisen analyysiin. Kenttäteorian mahdollisuus tällaiseen analyysiin kuitenkin nojaa huolelliseen kentän empiriseen kartoitukseen. Bourdieun kenttä on syvälinen läpileikkaus yhteiskunnan tietyistä osa-alueista ja tarjoaa siten perspektiivin julkisuuden, poliittisuuden ja yhteiskunnan rakentuneisuuteen. Se olisi mahdollistanut myös kysymykset didaktiikan ja stimulaation ristiriidassa rakentuvien viestien suhteista yhteiskunnan rakenteisiin. Tässä yhteydessä molempien kirjojen hiljaisuus sukupuolesta nousee entistäkin ongelmallisemmaksi, sillä glamour ja seksuaalisuus, jotka tulevat kyllä esiin Lassilan analyysissä, kuitataan vain ilmauksena jostain poliittisemmasta: ”tulkitsem tämänkaltaisen esityksen [mini-bikinit, joissa on poliittinen teksti – JT] selväksi yritykseksi luoda ”uhmakkaan”

ja ”allistytävään” assosiaation didaktisen viestin sisällä” (s. 164). Epäilemättä se on juuri sitä, pikukutuhmuutta, sitä että bikinit eivät kuulu poliittiseen kenttään, mutta samalla se hyödyntää samoja kenttiä sukupuolen osalta, joihin Lassilan teoreettinen viitekehys nojaa: bikinit eivät ole poliittista, seksuaalisuus ei ole poliittista, nainen ei ole poliittinen. Lassila tarjoaa vastauksen siihen, *miten* mummeli ja zombit toimivat poliittisessa viestinnässä, mutta vastaus siihen, miksi mummeli ei ole poliittista, miksi nainen ei ole poliittista, jää vielä avoimeksi – vaikka tiedämme, että seksualisoitu nainen mahdollistaa uhmakkuuden tekstin poliittisessa tekstissä.

Lassilan kirja on tiivis ja se vaatii lukijalta täydellistä keskittymistä, mutta sellaisena se on myös palkitseva. Kirjat täydentävät mukavasti toisiaan, eivätkä pienet päällekkäisyydet ole häiritseviä. Ne tarjoavat myös korvaamattoman analyysin nyky-Venäjän poliittisten diskurssien ja viestinnän muodoista ja politiikan ja kansalaisyhteiskunnan suhteista ja kehityksestä. Kumpikin kirja olisi ansainnut huolellisen editoinnin, äidinkielen oikoluvun ja teknisen toimituksen.

Jaakko Turunen

Kaiken alkujuuri

Hannu Mäkelä: *Pushkinin enkeli*. Helsinki: Tammi, 2013. 304s. ISBN 978-951-31-7400-2.

Hannu Mäkelän romaanin *Pushkinin enkeli* suurimmat (ja kenties ainoat) ansiot ovat sen aihe ja aikarakenne. Mäkelä on rohkeasti tarttunut kunnianhimoiseen aiheeseen, Aleksandr Puškinin (1799–1837) elämään. Venäjän kansallisuuroilijasta eivät suomalaislukijat tiedä kovin paljon nimeä enempiä, joten romaa-

nilla on selvä tilaus, ja se tuntuu ilmestyvän juuri sopivasti nyt, kun Suomessa on havaittavissa lisääntyvää kiinnostusta venäläistä kirjallisuutta kohtaan.

Mäkelällä on kokemusta elämäkertoromaanien kirjoittamisesta, sillä hän on kirjoittanut muun muassa Eino Leinosta, Eduard Uspenskista ja Aleksis Kivistä. Ja Puškin-romaanin kerronnallinen ratkaisu on lähtökohdiltaan kiinnostava: romaanissa Puškin muistelee